

ION GAGIM

DICTIONAR DE MUZICĂ

COLECȚIA
* ds *
DICTIONARE ȘCOLARE

ȘTIINȚA

ABREVIERI

abr. – abreviat
 bg. – bulgară
 c, cca – circa
 ceh. – cehă
 cuv. – cuvânt
 engl. – engleză
 fr. – franceză
 germ. – germană
 gr. – greacă
 it. – italiană
 înv. – învechit
 lat. – latină

magh. – maghiară
 ngr. – neogreacă
 pl. – plural
 pol. – poloneză
 port. – portugheză
 rus. – rusă
 sec. – secolul
 sl. – slavă (veche)
 sp. – spaniolă
 srb. – sârbă
 tc. – turcă
 ucr. – ucraineană

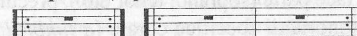
A

A – 1. Denumire, în notația muzicală literală, a sunetului echivalent cu sunetul *La* în notația muzicală silabică. **2.** În domeniul formelor muzicale, prin litera *A* se notează: – perioada (o idee muzicală încheiată), frazele perioadei notându-se prin a mic și cifra care indică numărul frazei: a_1, a_2 ; – în forma de *lied* bipartit, prin *A* se notează prima secțiune, iar în forma de *lied* tripartit – prima și a treia secțiune; – în forma tripartită, prin *A* se notează prima și a treia secțiune (dacă acestea sunt identice); – în forma *rondo*, prin *A* se notează refrenul; – în forma *Allegro de sonată*, prin *A* se notează tema principală. **3.** Notație prescurtată (abreviere) a noțiunilor *Alto*, *Arpă*. **4.** Pe lângă rolul tehnic-formal, sunetul *a*, ca cea mai sonoră vocală, are în muzică o importantă funcție expresivă (în comparație cu alte sunete). *Vocalizele* se cântă, de regulă, pe *a* sau pe unele silabe care conțin sunetul *a*: *la-la-la, tra-la-la, na-na-na, da-da-da* ș.a. Același lucru se întâmplă atunci când o persoană nu cunoaște sau uită cuvintele unui cântec, fredonându-l, la fel, pe sunetul *a* sau pe *a* îmbinat cu alte sunete.

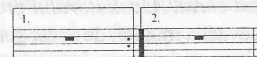
ABREVIATĂIE – vezi *Abreviere*.

ABREVIERE (lat. *abreviare* „a prescurta”) – Prescurtare utilizată în textul muzical, notată prin semne specifice; *Abreviație*. Abrevierile se referă doar la notarea, nu și la executarea muzicii și se folosesc în scopul facilitării scrierii/lecturii lucrării. Semnul respectiv indică faptul repetării integrale a segmentului anterior de text. De exemplu:

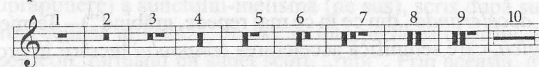
- **repriza** (repetarea unei părți a lucrării fără modificări):

- **repetarea unei părți a lucrării** cu sfârșitul schimbat (vezi Voltă):

- **da capo al fine** (repetare de la început până la sfârșit).
- **dal segno...** (repetare de la semnul convențional...).
- **pauzele de măsură:**

- **repetarea unei figuri melodice:**

• repetarea unei măsurii:

Respect pentru oameni și cărți

• repetarea unui sunet sau a unui acord:

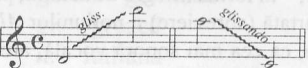
• repetare rapidă de sunete sau a unei consonanțe de sunete (*tremolo*):

• dublarea sunetelor în octavă:

• glissando:

• pasaje cu aceeași structură:

ACADEMIE DE MUZICĂ – Instituție de învățământ superior, specializată în instruirea specialiștilor în diferite domenii ale artei muzicale (compozitori, interpreți, teoreticieni (muzicologi), profesori de muzică ș.a.).

A CAPPELLA (it. *a cappella*) – 1. Lucrare corală destinată pentru interpretare fără acompaniament instrumental. 2. Stil de interpretare a lucrării corale scrise fără acompaniament. Specificul sunetului coral necesită formarea unui auz adecvat al cântăreților din cor, care constă în urmărirea și controlul în timpul interpretării a vocii proprii, auzirea *partidei* muzicale a grupului din care face parte (soprano, tenor etc.), precum și a sunetului corului în întregime. Crearea sonorității specifice corale (*a timbrului coral*) intră în funcția *dirijorului de cor*, care trebuie să posede, pe lângă *aptitudinile muzicale generale*, necesare tuturor muzicienilor, și *auzul coral*. *Ascultătorului* prezența auzului coral îi permite receptarea și aprecierea adecvată a muzicii de acest gen.

ACATIST (gr. *acatistos* „a sta în picioare”) – Imn de laudă închinat lui Dumnezeu, fecioarei Maria sau unuia dintre sfinți (cântat nu stând pe scaun, ca în cazul altor cântări, dar în picioare).

ACCELERANDO (it. *accelerando* „din ce în ce mai repede, grăbind”) – Termen de mișcare, indicație *agogică*, care semnifică accelerarea *tempoului* lucrării în procesul interpretării.

ACCENT (lat. *accentuare* „a apăsa, a sublinia”) – Mijloc de expresie, caracterizat prin subliniere dinamică (forțare) sau *agogică* a unui sunet, acord sau segment al

discursului muzical, cu funcția de a menține mișcarea metrică regulată (în cazul *accentului metric*), de a reliefa un sunet, acord sau segment al discursului sonor (în cazul *accentului accidental*, al *accentului patetic*, al *accentului agogic*), creând, prin aceasta, un efect ritmic specific. Accentele se notează prin semnele: V, >, *sf.* (*sforzando*).

• ~ **accidental** – subliniere neregulamentară (care nu coincide cu *tempul metric* tare/accenuat) a unui sunet sau acord, produsă ocazional (în scop artistic) pe parcursul mișcării muzicale.

• ~ **agogic** – evidențiere sub formă de accelerare, rărire, revenire la *tempoul* inițial a unui segment al mișcării muzicale (motiv, cadență ș.a.) în scop expresiv (vezi *Agogică*).

• ~ **al frazei** (sau **de frază**) – evidențierea unui sunet sau a unui grup de sunete al *frazei* muzicale, spre care tind, sub aspect intonațional (ca tensiune sonoră-afectivă), celelalte sunete din care este formată. Astfel, fraza se întregeste într-o *expresie*.

• ~ **al motivului** (sau **motivic**) – evidențierea unui sunet al *motivului* spre care tind, sub aspect intonațional (ca tensiune sonoră-afectivă), celelalte sunete din care este format. Astfel, motivul capătă *expresie*, caracter artistic.

• ~ **melodic** – evidențierea unui sunet sau a câtorva sunete ale melodiei sub aspect intonațional (vezi *Intonație* 4, 5) în scopul sporirii expresivității ei.

• ~ **metric** – accent regulamentar produs în virtutea poziției pe care o ocupă sunetul sau acordul dat în cadrul *măsurii muzicale*; astfel, la *măsura de doi timpi* timpul întâi este tare/accenuat, al doilea – slab/neaccenuat, iar în *măsura de trei timpi* timpul întâi este tare/accenuat, iar al doilea și al treilea – neaccenuați (vezi *Timp metric*):

• ~ **metric principal** – accent metric tare/accenuat, căruia i se subordonează, ca tensiune ritmică, *accentul metric secundar* (slab/neaccenuat).

• ~ **metric secundar** – accent metric neaccenuat, care se subordonează, ca tensiune ritmică, *accentului metric principal*.

• ~ **patetic** (sau **de expresie**) – accentuare spontană (improvizatorică) de către interpret a unui sunet (acord) sau a unor succesiuni de sunete (acorduri) etc., condiționate de mișcările afective care îl stăpânesc în procesul interpretării lucrării muzicale.

• ~ **ritmic** – accentuarea unui sunet (sau a câtorva sunete) de o importanță ritmică specială în scopul sporirii dinamismului (*expresivității*) mișcării muzicale.

• ~ **sincopic** (sau **de sincopă**) – accentuarea unui sunet sau a unui acord, aflat pe timpul slab al măsurii; accentuarea dată se produce printr-o grupare ritmică specifică a notelor: două sau trei note de pe timpul slab al măsurii sunt legate ritmic, fapt ce deplasează accentul de pe timpul tare al măsurii pe cel slab (vezi *Sincopă*).

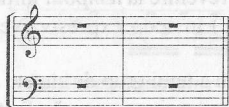
ACCIACCATURA (it. literalmente „îndoitură, adâncitură”) – Tip de *ornament* (*melismă*) și, respectiv, procedeu caracterizat prin interpretarea simultană (prin suprapunere) a sunetului-melismă (de sus), scris după sunetul de bază, cu acesta. Procedeeul se utilizează, de ex., în interpretarea unor lucrări de muzică populară la acordeon, formând un sunet scurt, „rupt”. Prin aceasta, muzica capătă un caracter specific, producând un efect sonor deosebit.

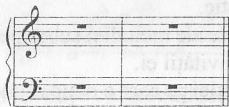
ACCIDENT, pl. *accidenți* (germ. *Akzidens*, it. *accidente* „întâmplare”) – vezi *Alterare accidentală*.

ACOLADĂ (fr. *accolade* „paranteză”) – Semn sub formă de paranteză dreaptă (*acoladă corală*) sau două fragmente de arc (*acoladă instrumentală*), care unește două sau mai multe portative ale textului muzical (ale *partiturii*) pentru cor, ansamblu, orchestră și pentru instrumentele la care se cântă la două mâini (pian, orgă, acordeon) și pentru care *știmele* fiecărei mâini se scriu pe portative separate.

- ~ **corală** (sau **dreaptă**) – se aplică în cazul partiturii muzicii corale:

- ~ **instrumentală** (sau **figurată**) – se aplică în cazul partiturii pentru orchestră, pentru ansamblul instrumental și pentru instrumentele la care se cântă cu două mâini (pianul, orga, acordeonul):

ACOMPANIAMENT (fr. *accompagnement* „însoțire”) – Însoțirea muzicii vocale sau instrumentale solo sau a muzicii corale de către un instrument, grup de instrumente (ansamblu instrumental), orchestră sau voce (vezi *Acompaniament vocal*). Acompaniamentul poate fi de tip:

- ~ **instrumental** – *acompanierea* unei lucrări vocale sau instrumentale solo sau a unei lucrări corale de către alt instrument sau grup de instrumente.
- ~ **orchestral** – *acompanierea* unui instrument (pian, vioară, trompetă etc.), a vocii sau a corului de către orchestră.
- ~ **vocal** – *acompanierea* unei voci, care expune o linie melodică, de către celelalte voci într-o lucrare corală.

ACOMPANIATOR – Persoană care interpretează *acompaniamentul* într-o lucrare muzicală (vezi *Acompaniere*).

ACOMPANIERE – Actul de realizare (interpretare) a *acompaniamentului* unei lucrări muzicale. Măiestria acompanierii presupune stabilirea unui ansamblu perfect între instrumentist (ansamblu instrumental, orchestră) și cântăreț (instrumentist, solist): sincronizare metroritmică, echilibrul părților, dominația, pe plan acustic, a vocii principale în raport cu partea acompaniamentului ș.a., primul (prima) subordonându-se, sub aspect de intenție artistică, celui de-al doilea.

ACOPERIREA SUNETULUI – Mecanism de protecție a corzilor vocale, care intră în funcție în mod automat în procesul fonațiunii la trecerea din registrul de jos (pectoral) în cel de sus (de cap). Mecanismul de bază al acoperirii sunetului este *impedanța*. Prin acoperire sunetul vocal capătă o calitate specifică, caracteristică interpretării profesionale a muzicii.

ACORD (it. *accordo* „coordonare”) – *Consumare* obținută prin suprapunere pe verticală a trei sau mai multe tonuri de înălțime diferită, aranjate (sau care pot fi aranjate) la intervale de terțe. Acordul din trei tonuri se numește *trison*, din patru – *septacord*, din cinci – *nonacord*. Fiecare ton al acordului are denumirea sa, care provine de la intervalul format între acesta și tonul de bază: cel de jos – *prima* sau tonul de bază, al doilea – *terța*, al treilea – *cvinta*, al patrulea – *septima*, al cincilea – *nona*. În limbaj uzual, acord înseamnă „înțelegere”, „consimțământ”. Sensul acesta se păstrează și în cazul acordului muzical: tonurile din care se alcătuiește acordul se află și ele într-o relație de „înțelegere” între ele: consonă, armonizează, constituind, în totalitate, un ansamblu sonor unitar, care produce un efect complex asupra auzului. De ex., un trison major și altul minor produc impresii (semnificații) auditive și afective diferite: primul – de „lumină”, al doilea – de „umbră”.

Aranjarea tonurilor pe terțe se referă la noțiunea de acord în *armonia clasică*, pentru că în limbajul muzical contemporan cerința în cauză nu constituie un element definitoriu al acordului, acesta putând avea structuri diferite, aranjat fiind, de ex., la intervale de cvartă (în muzica lui A. Skreabin, A. Schönberg ș.a.). Există mai multe tipuri de acord:

- ~ **consonant** – acord care se prezintă auzului ca o consumare armonioasă, plăcută (vezi *Consonanță*).

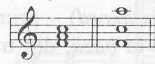
- ~ **comun** – acord întâlnit pe diferite trepte ale două (uneori trei-patru) tonalități.

- ~ **disonant** – acord care se prezintă auzului ca o consumare nearmonioasă, creând o tensiune auditivă (și afectivă) și care necesită *rezolvare* – trecere într-un acord consonant (vezi *Disonanță*).

- ~ **de septimă** (sau **septacord**) – acord format din patru tonuri aranjate sau care pot fi aranjate la intervale de terță; septacordul este un trison la care se mai adaugă o terță. Se notează prin cifră romană, care indică treapta modulului, sau prin literă mică sau mare, care indică funcția armonică:

- ~ **de trei sunete** (sau **trison**) – acord format din trei tonuri aranjate sau care pot fi aranjate la intervale de terță.

- ~ **în stare directă** – acord în care *baza* o constituie tonul primei (spre deosebire de *răsturnările* lui).

- ~ **final** – acordul de încheiere a discursului muzical; expresia se folosește, de regulă, în sens metaforic, semnificând ultima consumare a unei lucrări de proporții – simfoniei, sonatei, rapsodiei ș.a.

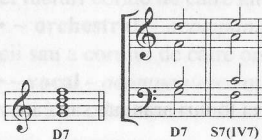
• ~ **de sextă** (sau **sextacord**) (germ. *Sextakord*) – prima răsturnare a *trisonului*, alcătuit dintr-un interval de terță și unul de sextă. Denumirea provine de la intervalul de sextă format între *baza* și *vârful* acordului. Se notează prin literă mare sau mică, care indică funcția armonică (în major sau în minor), sau prin cifră romană, care indică treapta modulii, și cifra arabă 6, scrisă în dreapta jos:

• ~ **de cvartă și sextă** – a doua răsturnare a *trisonului*, format, de la baza acordului, dintr-un interval de cvartă și unul de sextă, de unde și provine denumirea lui. Se notează prin literă mare sau mică, care indică funcția armonică (în major sau în minor), sau prin cifră romană, care indică treapta modulii, și cifrele arabe 6 și 4, despărțite printr-o bară oblică sau diferențiate sub aspect de nivel:

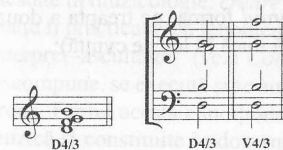
• ~ **de septimă** – acordul constituit din patru tonuri suprapuse la intervale de terță. Denumirea provine de la intervalul de septimă format între *baza* și *vârful* acordului. Se notează prin literă mică sau mare, care indică funcția armonică, sau prin cifră romană, care indică treapta modulii, și cifra arabă 7, scrisă în dreapta jos:

• ~ **de cvintă și sextă** (sau **cvintsextacord**) (germ. *Kvintsextakord*) – prima răsturnare a *acordului de septimă* (*septacordului*), format, de la *baza*, din trei intervale: unul de terță, unul de cvintă și unul de sextă. Denumirea provine de la intervalul de cvintă, format între *bază* și *sunetul al treilea*, și intervalul de sextă, format între *bază* și *sunetul de vârf* al acordului. Se notează prin literă mare sau mică, care indică funcția armonică, sau prin cifră romană, care indică treapta modulii, și cifrele arabe 5 și 6, scrise în dreapta jos, despărțite printr-o bară oblică sau diferențiate sub aspect de nivel:

• ~ **de terță și cvartă** (sau **terțcvartacord**) (germ. *Terțkvartakord*) – a doua răsturnare a *acordului de septimă* (*septacordului*), constituit, de la *bază*, din trei intervale: de terță, de cvartă și de sextă. Denumirea provine de la intervalele de terță și cvartă, formate între *bază* și *sunetul al doilea* și, respectiv, al *treilea* al acordului. Se notează prin literă mică sau mare, care indică funcția armonică, sau prin cifră romană, care indică treapta modulii, și cifrele arabe 4 și 3, scrise în dreapta jos, despărțite printr-o bară oblică sau diferențiate sub aspect de nivel:

• ~ **de secundă** (sau **secundacord**) (germ. *Sekundakord*) – a treia răsturnare a *acordului de septimă* (*septacordului*), format, de la *bază*, din trei intervale: de secundă (de unde și provine denumirea acordului), de cvartă și de sextă. Se notează prin literă mică sau mare care indică funcția armonică, sau prin cifră romană, care indică treapta modulii, și cifra arabă 2:

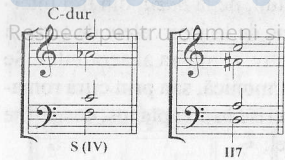
• ~ **de septimă de dominantă** (sau **dominantseptacord**) (germ. *Dominantseptakord*) – acordul construit pe treapta a cincea a modulii și format din patru tonuri suprapuse la intervale de terță. Intervalul dintre *bază* și *vârful* este de septimă mică, de la care și provine denumirea acordului. Se notează doar prin litera mare D (deoarece acordul de dominantă întotdeauna este major, cu mici excepții) și cifra arabă 7:

• ~ **de cvartă și sextă de cadență** (sau **cvartsextacord de cadență; cadențial**) – este identic cu *acordul de cvartă și sextă*. Specificarea „de cadență” este determinată de faptul că acordul dat se folosește în succesiunile armonice cadențiale (de la sfârșitul *perioadei* muzicale). Se notează prin litera mare K și cifrele arabe 6 și 4, despărțite printr-o bară oblică sau diferențiate sub aspect de nivel, scrise în dreapta jos:

• ~ **alterat** – acord care conține trepte alterate ale modulii (vezi *Alteratie*):

• ~ **de sextă** (sau **sextacord**) **napolitan** – *sextacordul* format pe treapta a doua coborâtă în minor (sau subdominanta minoră cu sextă mică în loc de cvintă):

ACORDAJ – 1. (în cazul interpretării muzicii vocale/corale) Acțiunea de memorizare auditivă a tonalității lucrării muzicale, care urmează a fi interpretată, și de coordonare a vocii cu auzul în scopul emiterii sunetelor de frecvența (înălțimea) respectivă. 2. Procedura/acțiunea de a aduce sistemul sonor al instrumentelor muzicale cu clape (pianul, orga, acordeonul), cu corzi (vioara, chitara etc.) sau de suflat (trompeta, trombonul etc.) în poziția/starea de emitere a sunetelor conform înălțimii lor exacte după parametrul fizic frecvențional (exprimat în Hz). 3. Procedură de coordonare reciprocă a sunării instrumentelor muzicale în orchestră (care se efectuează, de obicei, după sunetul *La* al clarinetului sau oboiului – în cazul când nu ia parte pianul) sau în ansamblu înainte de interpretarea lucrării, conform etalonului acustic acceptat (sunetul *La* din octava întâi cu frecvența de 440 Hz); *Acordare*.

ACORDARE – vezi *Acordaj*.

ACORDEON (fr. *accordéon*) – *Instrument muzical pneumatic*, cu *ancii*, alcătuit din două claviaturi, dintre care una cu clape sau cu butoane, acționate cu mâna dreaptă, și alta cu butoane mai mici, activate cu mâna stângă. Cele două claviaturi sunt despărțite de un burduf, având rolul de a pompa aerul către ancii pentru a le pune în acțiune vibratoare. Claviatura stângă este constituită, de regulă, din 5 sau 6 rânduri, două dintre care reproduc sunetele diatonice și cromatice ale scării muzicale, iar celelalte reproduc acorduri gata formate: trisonuri majore, minore și septacorduri. Excepție face *acordeonul cu claviatură selectivă*. Se utilizează atât ca instrument solistic, cât și în calitate de acompaniament.

• ~ **cu butoane** – acordeon a cărui claviatură dreaptă este alcătuită din butoane aranjate în cinci (mai rar, în patru) rânduri.

• ~ **cu clape** – acordeon a cărui claviatură dreaptă este alcătuită similar cu claviatura pianului.

• ~ **cu claviatură selectivă** – acordeon, claviatura mâinii stângi a căruia, prin acționarea unui buton special, transformă sistemul de acorduri gata în sistem de reproducere succesivă a sunetelor diatonice și cromatice ale scării muzicale (similar claviaturii drepte a acordeonului cu butoane, însă aranjate, pe plan ascendent-descendent, în sens invers).

ACORDOR – Persoană care acordează (vezi *Acordaj*, *Acordare*) și repară instrumentele muzicale cu clape cu sistem muzical temperat (pianul, orga, acordeonul).

ACT (lat. *actus* „acțiune”) – Parte finisată a spectacolului muzical-scenic (*opera*, *baletul*), despărțită de altă parte prin *antract*.

ACTIVITATE MUZICALĂ – Formă de practicare a muzicii (de *a face muzică*). Există, în general, trei forme practice de activitate muzicală, constituite istoric și atestate în muzicologie: *creare*, *interpretare* și *audiere*. Sub o altă formă, muzica nu poate fi practică (ca fenomen sonor, acustic). De aici, triada clasică „compozitor–interpret–ascultător” (vezi *Comunicare muzicală*). Însă, pe lângă faptul că muzica se compune, se execută și se audiază, ea se mai analizează (se studiază teoretic) și se predă. Faptul acesta condiționează apariția altor două forme de activitate legate de muzică și constituite în domenii distincte: *teoria muzicii (muzicologia)* și *pedagogia muzicii*, cu respectivele profesii (specialități) muzicale – *teoreticianul (muzicologul)* și *profesorul de muzică*. De aceea crearea, interpretarea, audierea, analiza și predarea muzicii pot fi considerate 5 forme de activitate muzicală (nu însă forme de a face muzică, cum sunt primele 3).

ACTIVITATE MUZICAL-DIDACTICĂ – Formă de educație/instruire muzicală, aplicată în cadrul lecției de muzică din învățământul general sau muzical, în scopul realizării obiectivelor didactice formulate de curriculumul disciplinar. Istori-cește s-au constituit mai multe activități muzical-didactice, care alcătuiesc împreună un sistem. Ele se află în strânsă legătură, dar în același timp își păstrează autonomia, fiecare formând elevilor capacitățile necesare pentru cunoașterea, înțelegerea, receptarea, interpretarea și crearea elementară a muzicii: audiția muzicii, cântul vocal-coral, însușirea cunoștințelor muzicale, citit-scrisul muzical, interpretarea la instrumente muzicale pentru copii, jocul muzical, activitatea muzical-ritmică, creația muzicală elementară, caracterizarea/analiza muzicii. Evoluția teoriei și practicii educației muzicale (*pedagogiei muzicii*) poate condiționa crearea unor noi activități muzical-didactice.

ACUSTICĂ MUZICALĂ (gr. *acousticos* „referitor la sunet”) – Domeniu aflat la hotarul dintre știința fizicii și a muzicii, care studiază legile (particularitățile, specificul) producerii și propagării sunetelor muzicale într-un spațiu dat și acțiunea lor asupra auzului, precum și legitățile fizice ale muzicii în raport cu receptarea și interpretarea ei. În aria de cercetare a acusticii muzicale intră cele patru însușiri ale sunetului muzical: înălțimea, durata, intensitatea și timbrul, precum și fenomenele de consonanță și disonanță, sistemele muzicale, auzul muzical, instrumentele muzicale, vocea muzicală ș.a.

• ~ **a sălii** – caracteristicile fizico-sonore ale unei săli privind caracterul propagării sunetelor în spațiul ei și acțiunea acestei propagări asupra auzului din punctul de vedere al calității sonorității muzicale.

ADAGIO (it. *adagio* „rar, liniștit”) – 1. Indicație de mișcare în *tempo* lent și a *caracterului* de interpretare a unei lucrări muzicale. 2. Parte a lucrării muzicale (sonată, simfonie, concert, cvartet), scrisă în *tempo* lent și având caracter meditativ. 3. Dans liric lent în baletul clasic.